

Asia: VN/26422/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (säilöönotto ja maahantulokielto)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Siirtolaisuusinstituutin lausunto sisäministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (esitys säilöönoton ja maahantulokiellon sääntelyn tiukennuksista)

Lausunnon kirjoittajat: erikoistutkija Erna Bodström, vanhempi tutkija Eveliina Lyytinen ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen

Siirtolaisuusinstituutisäätiö sr on vuonna 1974 perustettu muuttoliikkeiden tutkimus- ja dokumentaatiolaitos. Instituutin toimialaan kuuluvat kansainväliset ja maan sisäiset muuttoliikkeet sekä niiden seurauksiin lukeutuvat ilmiöt.

Siirtolaisuusinstituutti lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Luonnoksen mukaan oleskelulupaa hakevien oleskeluoikeutta Suomessa ollaan rajoittamassa niin, että se päätisi enää niihin, jotka hakevat turvapaikkaa tai oleskelulupaa perhesiteen perusteella suhteessa Suomen kansalaiseen. Yleisesti voidaan todeta, että nyt ehdotettu lakimuutos ei palvele työvoiman tai työntekijöiden perheenjäsenten maahanmuuttoa Suomeen, vaan hankaloittaa sitä. Muutosta perustellaan luonnoksessa ulkomaalaislain esitöillä (HE 28/2003, s. 91), jonka mukaan oleskeluoikeus on alun perin tarkoitettu koskemaan vain Suomen kansalaisen perheenjäsentä. Luonnoksessa huomioimatta jää kuitenkin lain esitöiden (mt., s. 148) kohta oleskeluluvan myöntämisestä työnteon perusteella, jos "työntekijän oleskeluluvan myöntämättä jättäminen Suomesta haettuna olisi ulkomaalaisen tai työnantajan kannalta perusteetonta". Lain esitöissä (mt.) todetaan, että "[t]ällöin ei olisi syytä edellyttää, että ulkomaalainen poistuisi maasta hakemaan työntekijän oleskelulupaa ulkomailta käsin". Tämä puoltaisi vähintään myös työperustaista

oleskelulupaa hakevien kohdalla tehtävää poikkeusta ainakin joissakin tilanteissa, mutta tätä ei kuitenkaan ole huomioitu nyt ehdotetussa lakimuutoksessa.

Luonnoksessa ehdotetaan täsmennyksiä pakenemisen vaaran määrittelyyn. Yleisellä tasolla käsitteen määrittely onkin tervetullut. Jotkin ehdotetuista kohdista ovat kuitenkin erikoisia, sillä ei ole mitenkään selvää, että ne tosiasiallisesti viittaavat pakenemisen vaaraan ja ovat siten perusteltavissa. Ehdotuksen mukaan pakenemisen vaara voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, jos "ulkomaalaiselta puuttuu henkilöllisyyden osoittavat asiakirjat", "ulkomaalaisen maahantulo jäsenvaltioiden alueelle on tapahtunut laittomasti" ja "ulkomaalainen on liikkunut luvottomasti toisen jäsenvaltion alueelle".

Ensimmäinen kohta on lähtökohdiltaan ongelmallinen, koska kaikilla ulkomaalaisilla (lähinnä turvapaikanhakijoilla) ei ole mahdollisuutta saada henkilöllisyyden osoittavia asiakirjoja. Tämä riippuu toisaalta lähtömaan käytännöistä ja toisaalta Suomen käytännöistä (Suomi ei hyväksy kaikkien maiden myöntämiä henkilöllisyyden osoittavia asiakirjoja, vaikka ne olisivat aitoja). On kohtuutonta ja epäloogista väittää, että henkilö saattaisi paeta, koska hänellä ei mahdollisesti hänestä itsestään riippumattomista syistä ole henkilöllisyyden osoittavia asiakirjoja. Kaksi viimeisintä kohtaa ovat ongelmallisia, koska harvalla turvapaikanhakijalla on mahdollista saapua EU:n alueelle tai tiettyyn turvapaikkamaahan laillisia reittejä pitkin. Tämä johtuu ennen kaikkea EU-maiden rajapolitiikasta. On kohtuutonta olettaa, että henkilö saattaisi paeta EU-maiden rajapolitiikasta johtuvista syistä.

Lakimuutosehdotuksen kohta "yhteistyövelvoite" on myös osittain ongelmallinen, etenkin kansainvälistä suojelua hakeneiden kohdalla. Lakiin on ehdotettu kirjattavaksi maastapoistamismenettelyssä olevalle ulkomaalaiselle velvollisuus "esittää kotimaansa viranomaiselle pyyntö saada voimassa oleva matkustusasiakirja ja myötävaikuttaa kotimaan viranomaisten suorittamaan tunnistamiseen koskien matkustusasiakirjan myöntämistä." Olisi syytä määritellä, missä kohtaa maastapoistamismenettely alkaa. Oletuksena on, että se alkaa maastapoistamispuhuttelusta. Siinä kohtaa ja vielä jopa mahdollisen säilöönoton yhteydessä ulkomaalaisella saattaa kuitenkin olla turvapaikka-asian käsittely vielä kesken, jolloin "yhteistyövelvoite" tosiasiallisesti tarkoittaisi oman maan viranomaisiin turvautumista, mikä taas saattaisi johtaa kielteiseen turvapaikkapäätökseen. Tässä tilanteessa turvautumista ei voida velvoittaa. Lisäksi ihmisellä tulisi kuitenkin olla tosiasiallinen mahdollisuus esimerkiksi hakea turvapaikkaa tai täytäntöönpanokieltoa ja mikäli hän olisikin jatkossa pakotettu olemaan kotimaan viranomaisiin yhteydessä, voisi tämä teko riskeerata hänen turvallisuutensa ja myös turvapaikkahakemuksensa.

Luonnoksessa perheensä kanssa säilöön otetun lapsen säilöönotto rajataan enintään 3+3 kuukauteen. Tämä rajaus on tärkeä erityisesti kun otetaan huomioon, että lakiehdotuksessa ehdotetaan säilöönoton jatkamista aikuisten osalta jopa 18 kuukauteen. Ehdotuksessa todetaan, että säilöönotto "merkitsee vakavaa puuttumista yksilön vapautta koskevaan oikeuteen" ja "henkilön liikkumisvapauden viemistä häneltä" ja siksi määrääjän pidentäminen jopa 18 kuukauteen on kyseenalaista sen mahdollisista ihmiseen koskevista haitoista johtuen. Lisäksi säilöönotto on

kallista ja yhteiskunnan resursseja vievää, ja siksi sen hyödyllisyys myös yhteiskunnan kannalta voidaan kyseenalaistaa. Yleisesti voidaan myös todeta, että lapsen ottaminen säilöön ei ole lapsen oikeuksien mukaista ja se on usein haitallista lapselle. Siksi esitämmekin, että Suomi luopuisi kokonaan lasten säilöönottamisesta ja turvaisi perheyhteyden muilla tavoilla kuin koko perheen säilöön sijoittamisella. Suomen tulisi myös lopettaa yksintulleiden 15-17-vuotiaiden alaikäisten säilöönottaminen.

Pellander Saara
Siirtolaisuusinstituuttisäätiö

Kanervo Katri
Siirtolaisuusinstituutti - erikoistutkija Erna Bodström, vanhempi tutkija
Eveliina Lyytinen ja tutkimusjohtaja Marja Tiilikainen